

אורי צבי: "כן, אני יודע מה שתאמר. כן, לדעתי ממשלת חירום לאומית יכולה לפתור את הבעיה."

* * *

אני: "ומה עם הכנסת?"

הוא (בהרהור פילוסופי): "נכון, צריך לפזר אותה. דור גלותי חי בארץ. עבדים בני עבדים, דור המידבר, דור בלי רוח-חיים ונשמה. צריך לפזר את הכנסת, אין לי ספק בעניין זה!"

אני: "ומה יהיה אם הממשלה הזאת לא תמצא חן בעינינו? מה יהיה אם נרצה להפיל את שילטון מפא"י?"

הוא (במבט אבהי): "הסכת ושמע, אדון צעיר" (קטע ותופס בצווארו): "המחנק כבר מחזיק בגרונו. אנחנו מוכרחים להת-לכד סביב ממשלה לאומית. אתה חושב

שמיר בהלוויית אצ"ג
המפכה לא תהיה פה

שבגין יותר טוב? אם הוא היה בשילטון היה רוצה להצליח — לא היתה לו ברירה אלא ללכת בדרך של ממשלה לאומית, ברור?"

אני: "הצליח להגניב מישפס": "אתה רוצה לומר שלעולם לא יפילו את מפא"י?"

אורי צבי: "מה יצא לך מזה שתפיל אותה עכשיו? מה אחרים טובים ממנה במצב המדיני החמור?"

אני: "טוב, אדוני, או אתה מנבא שלנצח מפא"י?"

הוא (בפעם הראשונה ברגיעה): "איי גני נביא יחיני בן-נביא. אולם שמע איש צעיר (הוא ממלא את פיו בוח, לוחש): "מהפכה לא תהיה פה! זהו דור של מיקסורים ומכוניות. זה לא דור של מהפכה ואמונה."

אני: "כתבת פעם, אדוני, דרך אחת מבולית אל הפרת דרך שנייה אל תהום? מה קרה לדעתך זו?"

הוא: "שמע, אני ריאלי. כל זה אינו עומד עכשיו. אבל הקמת ממשלת-חירום לאומית היא ראשית הדרך."

תרשה לי לומר לך משהו על אורי אבנרי. אני מאמין לו. משהו דופק בליבו. הוא אינו משה שמיר. הוא גם המוכשר בין אנשי הפרסה של העיתונות העברית. אבל הוא טועה.

מה כל העניין הזה של המרחב השמי? אם לא הצליחו לאחד את המרחב הסלא-בי, למה שיצליחו לאחד את המרחב הי-שמי? הא?

"שיבין": שיויון לערבים — כן, כן וכן! סטיפנדרית ללמוד? שוב פעם כן! אבל אותו סופר ערבי שבא תל-אביב ואמר לחבר שלו, באמצע העיר העברית: העץ היה שלי — זה לא! לא בא בחשך בון! אל-ארד, שמשמיצים את ישראל בר-אוניברסיטה העברית שלנו — זה לא! שאנחנו נרוץ אחרי דמשק? למה? זה לא! ואם אבנרי מדפיס ומפיץ דעתו בין רבבות קוראים, מוטב לו שישקול את דבריו שנית."

"זהו מה שיש לי לומר", מחפרק אורי צבי על כורסחו.

יעקב שרת / איש מאדים תרבות השכול

הזמנים מאיצים לא אחת את גלגל הנקס והשכול המזור הזה. זה מה שאני חושב.

הרוסים של מרידור

מזל, שהרוסים עוד ישנם. כאשר שלל הטיעונים אוזל כמו החול בשעון-החול הישראלי-סורי, והנימוקים הירושלמיים מת-קהים, ואיש בעולם אינו מתרגש כאשר ישראל מתייצגת כמצי-לת נוצרי הלבוש משואה, ולאיש לא איכפת אם בתגובה על הפלת מסוקים סוריים עלידי ישראל הסורים מזויזים טילים — להיפך, זה מתקבל כצעד הגיוני למדי — מה נשאר? הדחליל הרוסי.

כי הרוסים תמיד שם — עירניים, אורבים, זוממים, מפעי-לים חוטים ומה לא. ומה הגיוני ופשוט יותר מאשר לתלות בהם כל מחלך ומהלך בהשתלשלות המתדרדרת של משבר ישראל-לבנון סוריה?

מטעם, לא הגיוני וגם לא כל כך פשוט. אף על פי שהאשף החדש יעקב מרידור טוען כך.

זה שהרוסים נבנים ממה שמתרחש סביב משבר הטיילים הסורי-ישראלי, עדיין לא מוכיח שהם יוזמיו, חרף כל הקיר-קורים והכירכורים. זה מאוד לא נעים, מאוד מאוד לא נעים, שאתה עושה ממה שאתה עושה אינך מעשה אינולת, והיריב שלך ניבנה ממנה. מאוד, מאוד לא נעים, לפעמים, שכאשר ממשלת ישראל עושה משהו נפשע, או מתירה אותו או מעלימה ממנו עין, זועקים שופרות התעמולה של מוסקווה או של כל יריב נכבד אחר של הציונות, של מדינת ישראל, חמס — והצדק איתם. מאוד מאוד לא נעים. אבל מה לעשות? במצב שכזה אי-אפשר להאשים את זועקי החמס, אפילו הם אויבים בנפש. במצב זה אין ברירה אלא להאשים את העומדים מאחורי מעשי החמס. אם המטרה למנוע מעשי אינולת וחמס נוספים בעתיד, כמוכן.

אבל אין כאן רק שאלה של צדק ושל יושר ושל אמת. יש פה גם עניין של אינטרס.

ומה אומר האינטרס? האינטרס אומר, שאסור להסתייע בטיעון שאין לו סיכוי להתקבל על הדעת, שכן בצורה שכזאת אתה אינך משיג כלום; אתה רק מחליש את עמדתך.

מי שחשב, כי האשמת הרוסים בתיכנון משבר הטיילים תעשה רושם על משהו, תקפיץ לרום את כל "העולם המערבי" לפקודת הריס"ר מנחם בגין, פשוט לא חשב עד הסוף.

גם אם נניח, ש"העולם המערבי" מעוניין בעימות צבאי עם הרוסים, כדי לחסל את האיום הסובייטי-קומוניסטי אחת ולתמיד, בוודאי נסכים כי הוא ירצה לבחור לו את הזמן והמקום והצורה של העימות הזה למי ראות עיני-הוא, ולאו דווקא מפני שבאשמת מדיניות-על-הסף של ישראל חלה הסלמה מעורבת בה מדיניות-לקוח של רוסיה.

לא, גם הפעם הרוסים הרעיעים לא יחלצונו מן הביצה שלתוכה קפצנו בחופזה כמו רגלנו. מן הביצה הזאת ניחלץ, אם בכלל ניתן להיחלץ מתוכה, רק בכוח החלטתנו אנו — אם נרצה.

אין עלידי שקודם כל נכיר במיגבלותינו, הן בעשיה עצמית והן בהפעלת אחרים והן בהרתעת יריבים, קטנים כגדולים.

אבל הרוס הוא שדרושה עוד מילחמה אחת, לפחות, כדי שנעפיל אל גובה העשיה של האמת הפשוטה הזאת, שחז"ל הגדירוה בשעתם כ"תפסת מרובה".

תודה לבגין

תודה, בגין. תודה. אני רואה אותך בתמונת ב, מעריב" וב"ידיעות אחרונות" מניף את יומנו של אבי לעיני העם, וקורא בו כתלמיד שקדן באוזני נבחריו — ולבי רחב. ולא מפני שאולי זה ישפיע על מישהו לקנות את היומן, ולקשט ברבע-מטר שמונה כרכיו את איצטבתו בספרים שראש ממשלת ישראל הנוכחי מנפנף בהם כבאורים-ותומים. אפילו לא מפני שאולי מישהו יחגה רעיון גאוני לתרגם את היצירה הזאת לאנגלית או לכל שפה אחרת, דבר שעוד לא קרה — העולם מסתפק בבן-גוריון, גולדה, דיין, רבין, ובגין. שרת? זו אופרה אחרת. אני לא מזלזל בתמלוגים, אבל כסף זה לא הכל.

לבי רחב, אפילו לא מפני שאם אנשים ירכשו את היומן האישי של משה שרת, או סתם יסתקרנו לקרוא בו בספריה, הם ידעו מה משה שרת אמר עליך, בגין, ועל חבריך. סוף סוף ההגיון אומר, שאם מה ששרת אמר על פרס יש לו ערך, יש ערך גם למה שתוא אמר על בגין.

לבי רחב, באמת, מפני שאם הודות לבגין השוקד על כתיב משה שרת, מישהו — ולו ישראלי נוסף אחד — יקרא את היצירה הזאת, הוא יגלה עולם של תרבות ישראלית השונה תכלית שינוי מתרבותם של בגין, ושל פרס. ושל רבין ושל גולדה, שלא לדבר על תרבות בן-גוריון. ואז הוא אולי יתחיל לחשוב קצת אחרת.

לחשוב קצת אחרת לפעמים זה דבר גדול.

לא ראיתי את "העיט" וככל הנראה לא אראה אותו, ולא מפני שזה סרט קשה או סרט בוסר, אלא מפני שאני חש, כי אין במסר שלו כדי לחדש לי דבר. כמוכן, אין צורך להכביר מילים על קטנות המוחין, האינולת וכל שאר תופעות הארצי-בנקירים שאיפיינו את התנהגות שוללי הסרט, המועצה לסרטים ולמחזות, וסגן שר-הביטחון בקלושמרל ישראלי תורני זה. הדבר שגירה את מחשבתי אגב פרשת "העיט" הוא תופעת תרבות השכול הממוסדת בישראל.

קודם כל, כאשר מדובר בשכול, הכוונה אך ורק לשכולי צה"ל. מי ששכל פרי-בטן או פרי-זרע בתאונה או במחלה אינו נחשב, משום מה, לשכול. הוא סתם אומלל, שעה ששכול-מילחמה הוא אומלל בעל יוקרה מיוחדת, שכאילו תרם והקריב את בנו לטובת האומה ולכן מגיע לו יחס מיוחד.

אני חושב, שבן-אדם בוגר אינו שייך לאף אחד מילבד לעצמו, ולכן איש אינו יכול לתרום אותו או להקריבו. אני חושב, שכאשר אדם צעיר מת זה אסון נורא, אך לא ברור לי מדוע מוות אזרחי נחשב שונה ממוות צבאי עד שהוא מקנה זכויות מיוחדות להורי מי שנהרגו במיסגרת צבאית (ולא חשוב אם בקרב או במיני תאונות ומחלות שונות ומשונות, או אפילו בהתאבדות).

אני חושב, שאין ניחומים על מות בן. אבל אין ניחומים גם על מות בת. שום מליצה, ולו גם הכנה ביותר, על "מות קדושים" ו"חירוף נפש" ו"גוש הכסף" אין בהן לנחם את הנפגעים הישירים ממות איש קרוב. אבל אם כבר נפגע מישהו ביותר, הרי זו האשה או הבעל או הילדים, ולא ההורים, שאמנם הביאו את המת לעולם, אך לא מרצונו-הוא, ולא היו בעליו מעולם, ולא כל שכן מיום שבגר.

אני חושב ששום מיפעל הנאחז — ספר זיכרון, אנדרטה, מיפעל על שם וכו' — אין בהם להנציח את המת, ובוודאי שאין בהם לנחם באמת, כשם ששום מיפעל אינו יכול להנציח מי שמת בשיבה טובה. אדם הוא בן-תמותה, ובתור שכזה אינו יכול להיות נצחי, מונח אף מות וחי בעת ובעונה אחת.

אני חושב, שמותר לכל שכול, ואף רצוי במידה סבירה — איך אסא כשר אומר? העיקר לא להתמכר לשום דבר — לנסות להתגבר על כאב הפרידה מן המת בשיטות שונות של ריפוי בעיסוק, שמיני, מיפעלי הנחמה" הם חלק שלהן. לכן אין זה חשוב כלל, שלמרובית מיפעלי הנחמה, אם לא לכולם, אין שום ערך סוגלי, שלא לדבר על ערך נצחי; העיקר, שבמשך תקופה מסויימת הם מנעי-ל מתמסרים להם יכולת להמשיך לתפקד ולהרשה מודמה — אך גם הרגשה מדומה היא הרגשה — שהמוות אינו סופי. עם זאת נראה לי, שהורים שכולים, המסוגלים להפריד בין חייהם-הם וחייהם, ואינם "שויכים" אותם לאחר המוות — לא אחת בצורה מוגזמת וקיצונית יותר מאשר בהיותם בחיים — וממשיכים לתפקד כבני-אדם עצמאיים בזכות עצמם, הורים שממשיכים להיות ה-עצמם ולא הופכים לתאום למין זהות חדשה של אם-השכול או אבי-השכול, הם בני-אדם בריאים יותר בנפשם.

אני חושב, שהמדינה לא חייבת שום דבר למי שמת באיזו צורה שהיא, וגם לא לקרובים שלו. המדינה חייבת לעזור לאנשים במצוקה. ליתום, לאלמנה שנשבר מטה לחמה, להורים שנתמכו עלידי בן שמת — צריך לעזור, אבל עזרה זו אין לה ולא כלום עם סיבת המוות.

אני חושב, שצרת רבים אינה נחמה ומתקשה להבין את התופעה של התאגדויות שכולים. התאגדות של שכולי תאונות-דרכים, במטרה להילחם ביתר שאת בתאונות-דרכים, מובנת לי כלשהו. התאגדות של שכולי-צבא אינה מובנת לי מפני שיתכן, כי נפגע ממות בן בתאונות-דרכים ייטיב להטיף לצורך בנהיגה מתחשבת, מונעת, אבל למה יטיף השכול? לפירוק נשק חדי-צדדי או למילחמת-מנע שתמנע בכל מחיר את כל המילחמות הבאות? או מה, אם יש גם כאלה וגם כאלה יקומו שתי התאגדויות? התאגדות שכולים לכל מטרה אחרת אינה אלא מזוכים חברתי, התגרדות לעין כל.

אני חושב, ששכול צבאי אינו מקנה שום זכויות מוסריות, חברתיות או פוליטיות. מצב השכול עשוי לחזק דעות פוליטיות או לשנותן מן הקצה אל הקצה, אבל אינו מקנה שום זכות להתערב מכוח השכול ובשם השכול בהליכים פוליטיים, תרבי-תיים או אחרים. לשכולי הצבא אין זכות להתערב בסרט או בספר או ביצירה תרבותית אחרת על נושא השכול יותר מאשר בקביעת גבולות הארץ לפי כמות הדם שנשפכה במילחמות ישראל או לפי המקום שבו נשפך הדם. גם לנופלים בגבולות אין זכות כזאת, ומה גם שחם צודמנים.

אני חושב, שמדינה שמעניקה זכויות מיוחדות לשכולי צבא עושה זאת, כנראה, בגלל רגשות אשמה עמוקים מאוד של העומדים בראשה, אשר במידה לא מעטה אחראים לתופעת השכול. אבל מה התוצאה? כך גם מימסד של שכול צבאי, מתגבשת תרבות של שכול צבאי, אשר מתחילה לתפקד כמין קולט-אבל לאומי, המקל על המכונה הצבאית-מילחמתית להמשיך לתפקד.

אני חושב, שאולי היה הרבה יותר טוב אילו העומדים בראש המדינה הקדימו להבין, כי לא השכול הוא הבעיה, אלא המילחמות, שראיתן כבלתי-נמנעות היא הגורם העיקרי העושה אותן לבלתי-נמנעות.

אני חושב, שהיתומים של אתמול הם המשכלים של היום והיתומים של היום הם המשכלים של מחר, והשכולים של כל